

**Анализа на состојбата за развивање
на индикатори за децата жртви од
насилство**

Проектот го финансира Европската Унија

СОДРЖИНА:

ВОВЕД.....	3
1. СИСТЕМ НА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА	6
2. СИСТЕМ НА ЗАШТИТА ВО ПОЛИЦИЈАТА.....	10
3. СИСТЕМ НА ЗАШТИТА ВО ЈАВНИТЕ ОБВИНЕЛСТАВ НА РМ.....	12
4. СИСТЕМ НА ЗАШТИТА ВО ОБРАЗОВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ.....	14
5. СИСТЕМ НА ЗАШТИТА НА ДЕЦАТА ОД НАСИЛСТВО ВО ЗДРАВСТВЕНИТЕ ИНСТИТУЦИИ.....	17
6. СОСТОЈБА СО КРЕИРАЊЕ НА ИНДИКАТОИРИ ЗА СОБИРАЊЕ НА ПОДАТОЦИ ВО СУДСКИОТ СИСТЕМ	25

ВОВЕД

Конвенцијата за правата на детето која е најприфатен, универзално ратификуван меѓународен документ, ја промени позицијата на детето во современиот свет и го назначи за субјект и носител на голем број права кои треба да станат реалност и да се остварат. Во Конвенцијата е воведен каталог на правта на децата и е предизвик овие права да се остварат во сите држави и за секое дете. Согласно Конвенцијата, грижата за децата е должност на секој поединец, на семејството, институциите и на општество во целина. Таа грижа потребно е да биде постојана, квалитетна и соодветна.

Но, иако преку документите за правата на децата се настојува да се обезбедат квалитетни услови за раст и развој на децата и остварување на нивните права, факт е дека голем број на деца во светот се изложени на опасности кои го загрозуваат нивниот здравје и живот. Децата се жртви на војни, трговија, расна дискриминација, детска порнографија и проституција, жртви на различни кривични дела, како занемарување и сите видови на злоупотреба во семејството и надвор од него и многу други повреди на нивните права. На тој начин доаѓа до несогласувања на правта на децата кои им се гарантираат преку документите и реалните права кои ги имаат во општеството.

Истражувањата и анализите покажуваат дека злоупотребата на децата и насилството има долга историја и постоела и сеуште е присутна во сите култури и класи, без разлика на ниво на образование, етничко потекло или економски статус, а често пати корените на насилството се наоѓаат длабоко во културните, економските и социјалните практики. Во одредени региони насилството врз децата се прифаќа како обичајно право и дел од традиционалното воспитување на децата.

До уважување и признавање на оваа појава доаѓа дури во 60 - те години на 20 век, кога американскиот педијатар Хенри Кемп, прв го употребил терминот „синдром на прететпано дете” (Battered Child Syndrome), кој се однесува на физичко злоставување на децата со фатални, трагични последици. Од тој период базата на знаења за насилство на децата постојатно се зголемува и развива во сите научни дисциплини. Во современата литература се опишува физичка, сексуална и емоционална злоупотреба и занемарување, како основни видови на насилство кои често меѓусебно се преплетуваат и добиваат застрашувачки димензии. Насилството врз децата има трауматски последици врз нив, доготрајни ефекти врз нивното психофизичкото здравје и социјалното функционирање, но и можност за трансгенерациско пренесување на насилството. Ризикот од злоставување на децата е особено висок кај одредени категории на деца кои се највулгарбилни како што се децата на улица, децата без родители и родителска грижа и децата со попреченост во развојот. Но ниту едно дете не е амнестирано од можноста да стане жртва на насилство.

Затоа и Република Македонија како потписничка на Конвенцијата за правта на детето се вклучи во глобалното движење против насилство врз децата. Зголемена е заинтересираноста за појавата на насилство врз децата и нивна заштита како на научната јавност и на професионалците, така и на целокупната јавност и тоа не само како резултат на драматините промени во природата и обемот на појавата, туку и како производ на сеопшта мобилизација на современото општество и заедницата за заштита на децата.

Заштитата на децата од насилство е сложена и комплексна постапка која бара синхронизирана активности на сите учесници во системот на правда за децата.

Процесот на заштита на децата од злоупотреба и занемарување бара мултидисциплинарен и интерсекторски пристап, на што упатува како законската регулатива во Република Македонија, така и протоколите за постапување и меѓусебна соработка.

Од клучна важност е сите учесници во тој процес да имаат заедничко поимање, разбирање и единствен став во однос на појавата на насилство на децата, а прв услов за успешност на овој процес е согласност во однос на дефинирање на злоупотребата и создавање на единствен концепт за заштита на децата од страна на стручните лица од различни сектори. Во Заедничкиот протокол за постапување во случаи на злоупотреба и занемарување на деца се опфатени овие два сегмента и со него се помага процесот на меѓусебна соработка. Република Македонија значењето на овој проблем, го потврди и преку формирање на посебно тело, Национално координативно тело за заштита на децата од злоупотреба и занемарување.

Но, и покрај досегашните активности кои се преземени во сите сектори кои работат со децата и во нивна заштита, сепак насилството и во нашата земја има своја појавна форма и потребно е континуирано преземање на мерки за негово намалување и отстранување, преку планирање и развивање на ресурси за професионална помош и мрежа на поддршка како на децата, така и на родителите и заедницата воопшто. За таа цел, неопходно е да се следи обемот и видот на појавата како и преземените мерки и постапки од страна на сите сектори односно имплементирање на законите и протоколите.

И, досега во Република Македонија се правеа обиди за следење на појавата со насилство на децата, преку обезбедување на квантитативни показатели и квалитативни анализи, но овој процес беше сегментиран, односно секоја институција ги собира податоците засебно, без меѓусебна поврзаност и се добива само општа слика за појавата, без посебни демографски податоци. Досега се забележуваше многу мала вклученост на образовниот и здравствениот сектор во системот на правда за децата и нивно засебно постапување и дејствување, за разлика од полицијата, центрите за социјална работа, јавното обвинителство и судовите кои покажаа поголема соработка и координација во постапувањето.

Со намера за влегување на нашата земја на меѓународната листа за следење на насилството на децата, со можност за споредба на појавата и нејзино решавање како во регионот така и пошироко, неопходно е креирање на сет на индикатори за водење на единствена евиденција на децата жртви кои ќе имаат како национална, така и меѓународна димензија.

Особен напредок во креирање на овој каталог на индикатори, претставува вклученоста на сите сектори кои работат со деца и нивна заштита односно образованиот, здравствениот и социјалниот сектор, како и полицијата, јавното обвинителство и судовите. Вклученоста на воспитно - образовниот систем е многу важно за спречување и откривање на занемарување и злоупотреба на децата, како и давање на поддршка на децата и семејството.

Секторот здравство исто така има важна улога во собирање на податоци и воедно е важен извор на информации за детето за социјалниот и правниот систем. Затоа во материјалот следат пообемни анализи од овие две области.

Листата на индикатори содржи општи и специфични податоци, кои ги опишуваат генералните карактеристики на насилството, но и преземените специфични процесни дејствија и форми за заштита. Податоците ќе обезбедат одредени демографски аспекти, кои се многу важни за следење на појавата, како пол и возраст на децата, вид на злоупотреба и занемарување, социјален ризик во кој се децата, пријавен сторител на насилството, како и посспецифични податоци кои се однесуваат на посебни видови насилство, постапките кои се водат за доследно гонење на сторителите и ангажирање на професионалците за да се обезбеди правилно функционирање на системот. Податоците ќе се собираат од повеќе извори и области, од секторот образование и здравство, од центрите за социјална работа, полиција, јавно обвинителство и судовите.

При креирање на листата на индикатори, особено се внимаваше секој индикатор да е мерлив квантитативно и квалитативно, независен, релевантен и временски ограничен. За секој индикатор важно е да се согледа можноста за негова примена и достапноста за собирање на податоците која често зависи од развиеност на информацискиот систем на институциите, но и од мотивираноста на вработените за собирање на релевантни податоци.

Индикаторите од кои ќе може да се генерира извештај и да се прават анализи, ќе дадат едноставно резиме на една сложена појава, на начин што ќе ги апстрахираат и на јасен начин ќе ги прикажуваат најважните карактеристики на појавата. Понатаму истите ќе дадат насока за креирање на политики и подобри решенија за заштита и третман на децата жртви, но и во насока на превенција од насилство над децата. Собирањето на податоци за преваленцата или обем на одреден облик на насилство и постапките, претставува и појдовна точка за развивање на ефективни и прецизни интервенции. Секако индикаторите не се замена за темелни истражување, туку може да бидат поттик за развивање на истражувачки процеси.

1. Систем на социјална заштита

Според заклучокот на Светската здравствена организација во 2002 година, злоупотребата на децата е глобален проблем кој е длабоко вкоренет во културните и економско-социјалните практики. Таа постои во сите земји и заедници во светот, а се изразува во личните вредности, уверувања и практики, што значи дека децата се злоупотребуваат, а нивното право на безбедно, среќно и здраво детство, се негира.

Општо земено, злоупотребата и занемарувањето на децата, се дефинира како “било која форма на физичко и/или емоционално злоупотребување, сексуална злоупотреба, занемарување или занемарувачки третман или комерцијална или друг вид експлоатација, што потенцијално или реално предизвикува закана или штети по здравјето на детето, опстанокот, развојот или дигнитетот, во контекст на меѓусебен однос на одговорност, доверба или моќ”. (СЗО, 1999 и 2002)

Сите форми на насилство, злоупотреба и занемарување на децата, кои потенцијално го загрозуваат или го нарушуваат физичкиот, психичкиот и моралниот интегритет на личноста на детето, претставуваат повреда на основните права на детето содржани во Конвенцијата за правата на детето, а тоа претставува правото на живот, опстанок и развој. Особено децата со попреченост се изложени на поголем ризик од занемарување и злоупотреба.

Истражувањата и анализите покажуваат дека злоупотребата на децата и насилството врз нив се уште постои и тоа во сите култури и класи, без разлика на ниво на образование, етничко потекло или економски статус, а често пати корените на насилството се наоѓаат длабоко во традиционалното воспитување на децата, прифатени како обичајно право, со трансгенерациски пренос на истите.

Според извештајот на Државниот совет за превенција на детско престапништво во Република Македонија, во 2015 година сите институции бележат зголемување на бројот на деца жртви на кривични дела. Во центрите за социјална работа во 2015 година, евидентирани се 394 деца што е двојно повеќе од 2014 година, кога биле евидентирани 189 деца жртви. Најголем број на деца жртви се евидентирани во Скопскиот плански регион.

Затоа заштитата на децата треба да биде приоритет, а особено што со меѓународните конвенции Република Македонија се обврзува да ги преземе мерките за спречување и да обезбеди заштита на детето од сите облици на насилство во семејството, во институциите и во пошироката општествена заедница.

1.1. Законска рамка и политика на Министерството за труд и социјална политика

Отривањето, постапувањето и заштитата на децата жртви на насилство, злоупотреба и занемарување е мошне комплексен процес, но

истовремено и единствен, бидејќи неопходно е заедничко постапување и соработка на повеќе ресорни министерства и институции.

Од тие причини, во 2012 година, се формираше Национално координативно тело за заштита на децата од злоупотреба и занемарување, составено од претставници на релевантните министерства и невладиниот сектор. Националното координативно тело преку Министерството за труд и социјална политика како носител на активностите, изработи Национален акционен план за превенција и справување со сексуална злоупотреба и педофилија 2009 – 2012, а подоцна ги продолжи активностите и за период од 2013 -2015. Една од главните цели на Акциониот план е проблемот на насилството врз децата да се набљудува како интегрален феномен кој може да се спречи, рано да се препознае и соодветно третира, за да се спречат траматските искуства и далекусежните последици врз физичкото и менталното здравје.

Актуелната правна рамка што се однесува на злоупотребата и занемарувањето на децата се состои од збир на различни закони во областите кои ги заштитуваат децата.

Имајќи во предвид дека рбетот на социјалната заштита го сочинуваат Законот за социјална заштита и Законот за семејство, во изминатите години истите беа изменети и дополнети со содржина за подобрување на заштитата на децата, особено во делот на заштита на децата на улица и деца жртви на трговија со луѓе, како едни од највулнерабилните категории на деца кои се најмногу изложени на занемарување и злоупотреба.

Се предвидоа подобри решенија за заштита на децата и спроведување на надзор над вршење на родителското право и услови за одземање на родителското право односно злоупотребата на родителското право и грубото занемарување на вршењето на родителската должност.

Се изработија Мултидисциплинарен протокол за постапување со деца на улица и Протокол за постапување во случаи на сексуална злоупотреба на деца и педофилија. Но следејќи ги новите сознанија за злоупотребата и занемарувањето на децата како најтешки форми на кршење на нивните права, но и рано откривање, третман и заштита, се наметна потреба од изработка на Заеднички протокол за постапување во случаи на злоупотреба и занемарување на деца, со поддршка на СЗО. Протоколите треба да помогнат во давање на посоодветен одговор на институциите и поединците во однос на жртвата, со цел избегнување на секундарна виктимизација.

Во 2014 година, со поддршка на Канцеларијата на UNICEF во Скопје, од страна на странски експерти реализирани се неколку мултисекторски обуки за примена на заедничкиот протокол.

Се донесе Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство, Национална стратегија за спречување и заштита од семејно насилство (2012-2015) и заеднички протоколи за постапување и соработка на институциите и здруженијата.

1.2. Обуки и градење на капацитети за превенција и заштита на децата од злоупотреба и занемарување

Паралелно со подобрување на законската рамка, се работеше и на зајакнување на мрежата на ресурси за работа со деца жртви, а согласно и со Законот за правда за децата. Со поддршка на Канцеларијата на UNICEF во Скопје во центрите за социјална работа во Куманово, Кавадарци и Скопје, опремени беа „пријатни соби“ за работа со деца жртви, кои можат да ги употребуваат и мултисекторските соработници во постапување со оваа категорија на деца.

Во тој контекст Министерството за труд и социјална политика, во 2013 год. поддржи отварање на Мал групен дом во Кавадарци како вонинституционална форма на третман и заштита на деца во ризик при ЈУ МЦСР-Кавадарци. Од страна на ЈУ ЗСД-Скопје беше изработена програма за работа - „Критериуми, организација и програма за работа на мал групен дом за деца во ризик,“. Во овој дом за третман и заштита престојуваат од 5 - 8 деца до 14 години, кои по период од 18 месеци, за кој е предвиден третманот се враќаат во своите семејства.

Во рамките на кампањата за подигање на јавната свест за проблемот со сексуална злоупотреба на деца- педофилија, „Со едукација и знаење до превенција од сексуална злоупотреба – педофилија“, ЈУ Завод за социјални дејности – Скопје, изработи брошури за возрасни (наставници и родители) и брошури за деца за превенција од сексуална злоупотреба на децата. Оваа кампања се водеше заедно со Црвен крст на РМакедонија и се спроведе во сите основни и средни училишта во текот на 2011 и 2012 година.

Со цел зајакнување на стручните капацитети на вработените од центрите за социјална работа во РМакедонија, ЈУ Завод за социјални дејности - Скопје, во континуитет одржува обуки за работа со деца жртви на злоупотреба и занемарување. Согласно надлежностите на Заводот, обуките се реализираат во рамките на Тренинг Програмата за континуиран професионален развој, а се наменети на сите стручни работници кои постапуваат по разни социјални ризици и доаѓаат во контакт со деца занемарени и злоупотребени.

Заради унифицираност на постапките во сите центри за социјална работа и подобрување на квалитетот на услуга кон децата, во 2014 година ЈУ Завод за социјални дејности-Скопје, со поддршка на UNICEF изработи „Стандарди и процедури за постапување на ЦСР со деца во ризик, деца на улица и деца жртви на сексуална злоупотреба“ и спроведе обуки за нивна примена.

1.3. Собирање на податоци за деца жртви на злоупотреба и занемарување во системот на социјална заштита

Откривањето, постапувањето и заштитата на децата жртви на насилство, злоупотреба и занемарување е мошне комплексен процес, бидејќи неопходно е заедничко постапување и соработка на повеќе ресорни министерства и институции.

За да се избегне секундарната виктимизација на децата, неопходно е институциите и сите сектори да имаат заедничко разбирање за тоа што е

насилство на децата, за да може да имаат посоодветен одговор во однос на жртвата. Тоа ќе придонесе и за полесно воведување на евиденција за децата жртви на насилство од страна на институциите кои работат со децата и унифициран пристап во препознавање на децата жртви.

Државниот совет за превенција на детско престапништво, за потребите на изработка на својот годишен извештај, во листата на 32 индикатори, има креирано еден индикатор за собирање на податоци за деца жртви на кривични дела, а согласно Законот за правда за децата (чл.19). Податоците се собираат од 63 институции во РМакедонија, односно од судови, обвинителства, полиција и центрите за социјална работа. Овој индикатор е добра основа за следење на бројот на деца жртви, расчленети по пол и регион, но истиот е многу општ, не дава содржина за видот на насилството односно на какви дела детето е жртва и други демографски податоци.

Доколку се идентификуваат индикатори за сите поединечни ризици кои значат занемарување и злоупотребување на децата и постапки кои се преземаат спрема сторителите за заштита на децата, преку конкретна методологија за креирање на листа на индикатори, може да се дојде до податоци кои ќе имаат поголема содржина, односно ќе бидат показатели за состојбата со оваа појава. Потребно е секој индикатор да се состои од податок врз основа на кој може да се оценува, класифицира, компарира, проценува, но и предвидува состојбата со деца жртви.

За секој индикатор ќе биде дадено објаснување т.е. методологија која се препорачува за прибирање на податоци за даден индикатор, како што е дефиниција, национални и меѓународно прифатени стандарди, извор на податоци, расчленети податоци и институција која е одговорна да ги обезбеди податоците. Индикаторите мора да имаат национална димензија, но и да бидат споредливи на меѓународно ниво. Индикаторите не треба да бидат премногу на број, туку се препорачуваат неколку корисни индикатори за секој ресор поединечно, а сите заедно да може да ја отсликаат состојбата со насилството врз децата во земјава. Тоа ќе го обезбеди холистичкиот пристап кон проблематиката. Расчленувањето на податоците (пол, возраст...), треба да биде идентично за сите индикатори и истото да биде до ниво на можност да се обезбедат и нивното собирање да има цел.

Во системот за социјална заштита при креирањето на индикаторите за деца жртви ќе се поаѓа како од Законот за правда за децата, така и од Законот за семејство и Законот за социјална заштита што ја сочинуваат базата на социјалната заштита, но ќе се земат во предвид и Законот за детска заштита, Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство и секако Конвенцијата за правта на децата.

Центрите за социјална работа во Р.Македонија имаат искуство во однос на евидентирање, собирање и обработка на релевантни податоци за различни цели и за различни институции. Извор за собирање на податоци се електронската база Лирикус, но и регистри, извештаи и сл. Тоа значи дека индикаторите ќе се креираат по вид на злоупотреба и занемарување, вкргрени со поединечните ризици во кои се евидентирани децата во центрите за социјална работа (деца на улица, деца жртви на сексуална злоупотреба, деца жртви на трговија со луѓе, деца жртви на семејно

насилство, деца сведоци и жртви на друг вид насилство), со расчленување на податоците по пол и возраст на дете, сторител на пријавеното насилство и институција која известува за насилството. Индикатори ќе се креираат и за вид на постапки кои се преземаат од страна на центрите за социјална работа спрема родителите на децата кои ја занемариле грижата за своите деца, односно за надзор над вршење на родителското право и постапки за одземање на родителското право. На овој начин може да се дојде до податоци кои ќе имаат поголема содржина, односно ќе бидат показатели за состојбата со оваа појава во системот за социјална заштита.

Искуството на Државниот совет за превенција на детско престапништво, покажува дека пожелно е претставници на центрите за социјална работа да бидат активни партиципенти во креирање на индикаторите, бидејќи најдобро ги знаат предностите, но и замките во пракса. Воедно е добро по утврдување на листата на индикатори, да добијат и обука за собирање на податоците и нивно прикажување, што ќе гарантира подобар квалитет на податоците.

2. Систем на заштита во полицијата

Злоупотребата и запоставувањето на децата, како и причините поради кои се случуваат е еден комплексен психосоцијален проблем кој предизвикува негативни последици врз развојот на децата, но и на целокупната заедница. Главно, злоупотребата се однесува на суровиот третман на луѓето над децата и во себе може да ги вклучува сите форми на насилство - физичко, сексуално, вербално, психолошко, интелектуално и духовно, односно се она што го попречува развојот на една личност. Не треба да се изостави и фактот дека запоставувањето, односно недостатокот на внимание од страна на личноста од која зависи детето и покрај навидум нејзината пасивност, во голема мера влијае врз развојот на детето. Со извршувањето на кривичното дело, жртвата истовремено трпи психичка, физичка и материјална штета, кои дополнително на самата жртва и создаваат голем број потешкотии и проблеми.

Согласно Универзалната декларација за човековите права и Конвенцијата за правата на детето државите членки, вклучително и РМ се обврзани да му обезбедат на детето таква заштита и грижа кои се неопходни за неговата благосостојба. Истите упатуваат на тоа дека сите деца мораат да бидат заштитени од било која форма на страдање, во текот на сите законски постапки пред јавни или приватни институции, поради што треба да се преземаат сите неопходни мерки. Од тие причини Р.М воспостави и работи на унапредување на еден сеопфатен концепт насочен во полза и кон најдобрите интереси на сите деца кои по било кој основ дошле во контакт со правниот систем и останатите релевантни системи.

Овој систем вклучува различни аспекти –превенција, рехабилитација, услуги на пружање помош и поддршка и мерки на заштита.

Со донесувањето на Законот за правда за децата и покрај тоа што во голема мера е подобрена правната рамка за заштита и третман на децата жртви, оштетени и сведоци, сепак постои потреба од надоградување на системот за правда за децата, креирање и развивање на индикатори.

Кога зборуваме за злоупотребата на децата вклучувајќи ги сите нејзини форми, барем според податоците на министерството може да се забележи дека децата најчесто се жртви на сексуална злоупотреба која се дефинира како несоодветен сексуален контакт помеѓу дете и возрасен или на лице кое има семеен или професионален авторитет над детето. Имајќи ги во предвид сите негативни последици по развојот на детето, а кои се како резултат на сексуалната злоупотреба, овие дејствија во нашиот правен систем се санкционирани преку повеќе кривични дела.

2.1. Законска рамка и стратешки приоритети на МВР

МВР, остварувајќи ја својата основна функција, согласно законот за полиција, (чл. 3) - заштита и почитување на основните слободи и права на човекот и граѓанинот гарантирани со Уставот на Република Македонија, законите и ратификуваните меѓународни договори, заштита на правниот поредок, спречување и откривање на казниви дела, преземање мерки за гонење на сторителите на тие дела, како и одржување на јавниот ред и мир во општеството, преземаат дејствија кои с однесуваат на: заштита на животот, личната сигурност и имотот на граѓаните, заштита на слободите и правата на човекот, спречување на вршење кривични дела и прекршоци, откривање и фаќање на нивните сторители, одржување на јавниот ред и мир и други.

Лепезата на закони и подзакоски акти, прописи, конвенции, протоколи за постапување со деца-жртви на сексуална злоупотреба и други меѓународни документи е голема. Но кога зборуваме за деца, важно е да се истакне дека основата на постапувањето и заштитата на децата е Законот за правда за децата чија основна цел е приоритетен интерес и заштита на децата од криминал, насилство, загрозување на нивните слободи и права, помош и грижа за децата во сите фази од постапувањето.

Понатаму, полицијата постапува согласно Кривичниот законик врз основа на кој се определени кривичните дела вклучувајќи ги кривичните дела против половата слобода и половиот морал, кривичните дела против бракот, семејството и младината и други. Полицијата постапува и презема низа активности и мерки и согласно Законот за кривична постапка, Закон за превенција, спречување и заштита од семејно насилство, Законот за прекршоците, Законот за прекршоците против јавниот ред и мир и други закони во кои се инкорпорирани одредби кои се однесуваат на деца и нивната заштита.

Исто така, важно е да се напомене дека Министерството за внатрешни работи својата улога и квалитетот на работата ја одредува во рамки на стратешкото планирање, со добро дефинирани политики врз основа на приоритетите на Владата, утврдувајќи ја мисијата и визијата на министерството.

Мисијата на министерството е да ја унапреди полициската служба која ја ужива довербата на сите граѓани во земјата и која ги гарантира, штити и ги почитува основните права и слободи, без дискриминација по било која основа. Дел од мисијата е развој и зајакнување на проактивен модел на полициско работење кој ќе обезбеди повисоко ниво на заштита на животот, имотот и личната безбедност како и брз и ефикасен одговор на

полицијата на сите можни предизвици. Додека визијата е да обезбеди владеење на правото, професионална работа, полициско работење во заедницата и воспоставени партнерски односи со граѓаните, со што ќе се овозможи побезбедно живеење на граѓаните.

Напоредно со унапредувањето со законската рамка во однос на интересите, правата и заштитата на децата се работи и на зајакнување на капацитетите со сите релевантни институции и невладиноит сектор.

Изминатите години МВР најголема помош и поддршка во заштита на правата и интересите на децата добива од страна на Канцеларијата на УНИЦЕФ, за што се потпишуваат и Работни планови за Превенција и заштита од насилство и злоупотреба. Соработката со УНИЦЕФ вклучува и организирање на обуки за Меѓуресорски тимови за работа со деца - жртви“, одржување работилници на тема „Практична примена на Законот за правда за децата и водење разговор со деца - жртви и деца сведоци на кривични дела“, опремување на посебни простории за водење разговор со деца во полициските станици и бројни други активности.

Во рамки на МВР постои посебна организациона единица задолжена за следење на сосостојбите со криминалитетот, вклучително и сотојбите до децата жртви и сторители на кривични дела и врз основа на собраните податоци изработува продукти.

Собирањето и анализата на податоците од ваков тип се неопходни пред се за да се добие јасна слика за состојбата со децата и детското престапништво во Р.Македонија. И, покрај тоа што во Р.Македонија кај институциите веќе постои подготвеност за собирање податоци со помош на кои може да се следи состојбата со детските права, сепак се наметнува потребата од креирање и развивање на индикатори во областа на злоупотребата и запоставувањето на децата, со цел да се обезбеди целосен профил на проблемот со децата жртви на злоупотреба, и идентификување на причините. Исто така овие податоци на долгорочен план ќе ни помогнат да развиваме програми, да планираме и преземаме потребни дејствија во насока на намалување на злоупотребата, како и да креираме политики за сузбивање на појавата.

Појдовна осова за креирање на индикатори за злоупотреба и запоставување би била дефиницијата за дете –жртва, кривичните дела кои се однесуваат на сите форми на злоупотреба врз основа на кои ќе се врши и расчленувањето по пол, возраст, роднинска врска, локација, сторител.

3. Систем на заштита во Основните јавни обвинителства во РМ

Сите облици на насилство, злоставување, злоупотреба или занемарување со кои се загрозува или нарушува физичкиот, психичкиот или интегритетот на детето претставуваат повреда на едно од основните човекови права, кое Конвенцијата за правата на детето го има подигнато на ниво на принцип односно начело, а тоа е правото на живот, опстанок и развој.

Денес голем број деца страдаат поради криминал и злоупотреба на моќ, поради тоа што правата на тие деца не се соодветно препознаени, поради тоа што можат да бидат изложени на дополнителни тешкотии кога

помагаат во правниот процес, дотолку повеќе што децата се ранливи и имаат потреба од посебна заштита која одговара на нивната возраст, нивото на зрелост и индивидуалните посебни потреби, со што би се спречила виктимизацијата на децата.

Неоспорно е дека учеството на деца-жртви од насилство или од кривични дела во постапките на правосудство е од суштинска важност за ефикасно процесуирање на обвиненијата за кривичните дела, вклучувајќи ги и случаите на сексуална експлоатација на децата, трговија со деца и други облици на транснационален организиран криминал каде што децата се често единствени сведоци.

Факт е дека на децата-жртви на насилство или на кривични дела им се потребни посебна заштита, асистенција и поддршка која одговара на нивната возраст, зрелост и индивидуалните посебни потреби, за да се спречи дополнителна виктимизација како резултат на учеството во процесот на кривичното правосудство.

Во Основните јавни обвинителства во Република Македонија воопшто не постои, и не се води евиденција за насилството врз децата жртви.

Во уписниците во Основните јавни обвинителства „КО„ и „КОД„ има графа само за оштетен со кривичното дело во која се внесуваат податоци само за име и презиме на оштетениот. Овие статистички податоци ги пополнуваат административни работници во писарниците.

Во последниве месеци во обвинителството се отпочна со водење компјутерска евиденција на кривичните предмети во која исто така нема податок ниту за жртви, ниту пак за деца жртви.

Поради тоа, неопходно е согласно меѓународно призната методологија да се воведат евиденција за вкупниот број на деца жртви како општ индикатор.

Исто така, потребно е да се креираат индикатори за децата жртви според видот на насилството физичко, психичко насилство, сексуална злоупотреба и запуштање на децата. Евиденцијата по горенаведените индикатори треба да се расчлени по пол, возраст, и национална припадност.

Треба да се воведат индикатори за тоа кој е подносител на пријавата за насилството (МВР, оштетен, здравствена установа, училиште или непосредно сознание на јавното обвинителство).

Исто така, за потребно е да има индикатор за тоа кој е сторител на насилството (родител, старател, очув, маќеа, сосед, наставник, здравствен работник).

Мошне значајно е остварувањето и почитувањето на правата на децата, односно определувањето на мерките на процесна заштита согласно член 147 од Законот за правда за децата во постапката пред јавниот обвинител. Овде пред се е потребно следење со индикатор на правото на полномошник и податок дали имало аудивизуелно снимање на изјавата на детето жртва.

Едно од особеноважните прашања е, кој во јавните обвинителства треба да биде задолжен да ја пополнува листата на индикатори за децата жртви во обвинителствата, како рефлексивна на недостаток на човечки реусри, па заради воспоставување на јасна процедура неопходно е

дефинирање на одговорностите со тоа што, заради точноста на податоците, за потребно е статистичките податоци да ги пополнува секој јавен обвинител кој го работи предметот и тоа во фаза на поднесување на обвинение.

Понатаму, по пополнување на образецот јавниот обвинител треба да го предава на лице администратор кој ќе биде задолжен да ги собира индикаторите и да дава збирни податоци на барање од Националното координативно тело за превенција од насилство, злоупотреба и злоставување.

4. Систем на заштита во образовните институции

Законската регулатива дефинира дека образовниот систем во Република Македонија има за цел да обезбеди хармоничен, интелектуален, емоционален и социјален развој на учениците соодветно со нивните способности, развивање самодоверба и свест кај ученикот за сопствената индивидуалност и одговорност за своите постапки и воспитување за меѓусебна толеранција, соработка, почитување на различноста, основните човекови слободи и права.

Превенирање на насилството во училиштата е регулирано во Законот за основно и Законот за средно образование, но во истите не се дефинирани различните појавни форми на насилството и не се дадени надлежности и обврски за реализација на активности за превенирање.

Казнените одредби на Законите од сферата на образованието ги опфаќаат: правното лице (училиштето), одговорното лице (директорот), наставникот, и родителот (во законот за средно образование), но не ги опфаќа административно техничките лица.

Воведеното советување на родителите на учениците во училиштата, се добра можност за зајакнување на улогата на семејството заради намалување на насилството во Училиштето, а евиденцијата од стручните служби за советувањето се добра основа за собирање на податоци за децата жртви на насилство на ниво на училиште и понатаму на ниво на министерство за образовани и наука.

Државниот просветен инспекторат, на секои три години врши интегрална евалуација на квалитетот на работење на училиштата, а во конечните извештаи се дадени квалитативни оценки на состојбите со превенцијата на насилството во училиштата, кои можат да придонесат за подобрување на општинските политики за намалување на насилството во училиштето.

Во 2012 година донесена е Стратегијата за намалување на насилството во училиштето 2012-2015 година.

Стратегијата ги дефинира најголемиот број појавни облици на насилството во училиштето. Таа ги определува процедурите за евидентирање на случаите на насилство во училиштето и проследувањето на истите до заинтересираните страни. Истата понатаму може да биде добра основа за мерење и собирање на индикатори за децата жртви на насилство во училиштата.

Во соработка со ОБСЕ, во значаен дел од средните училишта за евиденција на случаи на насилство е развиена и се користи Е – платформа,

која може да служи за собирање на податоци за децата жртви на насилство на различни нивоа: училишно, локално, регионално и национално.

Водењето евиденција на податоците за децата жртви на насилство во најголем број случаи е само на училишно ниво и се користи за унапредување на училишните политики за намалување на насилството.

Обврската за водење на евиденцијата е најчесто во надлежност на стручната служба во училиштето. Училиштето низ формални процедури најчесто проследува податоци за насилство до МВР, ЦСР и здравствените институции. Не постои воспоставен единствен систем за евидентирање и проследување на податоците за децата на насилство во училиштата.

Безбедноста и чувството на сигурност на децата во училиште се основа за правилен развој и максимални образовни постигнувања. Во член 3 во законот за основно образование во неколку ставови се дефинираат целите: хармоничен, интелектуален, емоционален и социјален развој на учениците соодветно со нивните способности, развивање самоверба и свест кај ученикот за сопствената индивидуалност и одговорност за своите постапки и воспитување за меѓусебна толеранција, соработка, почитување на различноста, основните човекови слободи и права.

Системот на образование во Република Македонија од 2005 година е децентрализиран, што подразбира поделеност на надлежностите и одговорностите. Оттаму за креирање на образовните политики насочени за превенирање и намалување на појавите на насилство во училишната средина, потребна е целосна соработка на институциите, одговорните и заинтересинарите чинители за воспитно образованиот процес на централно, локално и училишно ниво. Резултат од таквата соработка треба да бидат хармонизирани политики на централно, локално и училишно ниво.

4.1. Законска рамка - Закон за основно образование и Закон за средно образование

Законската регулатива во основно и средно образование има слични решенија кои се однесуваат на насилството во училиштата. Тие имаат еднообразен член „Забрането е телесно и психичко малтретирање на ученикот,,.

Во Законот за средно образование посебно се регулира прашањето на однесување на ученикот и родителот кон наставникот односно стручниот соработник во училиштето. Имено во член 69-а ст. 4 од Законот за средно образование се забранува телесно и психичко малтретирање на наставник и стручен соработник.

Видливо е дека законот за основно и законот за средно образование мошне широко се поставил во однос на прашањето на насилството во училиштата. Истите не ги препознаваат различните појавни форми на насилство во училиштата, но исто така може да се констатира дека фокусот е поставен на односот на институцијата и вработените во институцијата кон ученикот, иако не се исулучува и прашањето за насилството кои произлегуваат од севкупното училишно живеење.

За да се зајакне превентивната улога, во двата закона се предвидени идентични казнени одредби во форма на глоба за правното лице, одговорното лице и наставникот.

Од ширината на опфатот на субјектите и големината на предвидените глоби во казнените мерки, за очекување е дека истите имаат значаен придонес во превенцијата на насилството во училиштата од страна на институцијата училиште и вработените во неа. Исто така видливо е дека казнените мерки не се однесуваат за административно техничкиот персонал во училиштето.

Во 2010 година, а врз основа на наодите од Студија за иницијалната состојба со насилството во основните училишта, во Законот за основно образование и Законот за средно образование се извршија соодветни измени, со цел зајакнување на законската регулатива за превенцијата и интервенцијата во случај на насилството во училиштата.

Измените беа во насока да се зајакнат капацитетите на семејството (родителите) за да помогнат во случаи на појава на различни негативни тенденции на развојот и постигањата на ученикот, но и (за првпат се спомнува) насилството во училиштатата.

Со измените се воведоа советувања на родителите на учениците, при што се наведува дека, родителот, односно старателот се упатува на советување, ако: ученикот учествува во тепачки или други форми на насилство и ученикот покажува асоцијално или антисоцијално однесување.

Советувањето на родителите се реализира според Програма за советување на родителите на учениците во основни училишта и Програма за советување на родителите на учениците во средни училишта, донесени од министерот за образование и наука.

Според процедурите за советување на родителите и учениците, советувањето на родителите на учениците претставува добра база на податоци за евидентирање на појавни форми на насилство во училиштето.

Училиштата имаат обврска на полугодишна основа да достават податоци до педагошката служба во Министерството за образование и наука за бројот на реализирани советувања.

4.2. Улогата на Државниот просветен инспекторат во превенцијата на насилството во училиштето

Надзор над реализацијата на законите во образованието врши Државниот просветен инспекторат, и во негова надлежност е надзорот за исполнување на одредбите од Законите во образованието.

Исто така, Државниот просветен инспекторат, на три години, врши интегрална евалуација на квалитето на работењето на училиштето.

Интегралната евалуација се врши според специфични теми и индикатори за евалуација на работењето на училиштето, а секоја тема и индикатор квалитативно е опишана на четири нивоа. Една од темите во Индикаторите за квалитет на работењето на училиштето е „превенција од насилство“, а дескрипторот на највисокото ниво (многу добар) е:

„Училиштето има програми и протокол како пишани документи во кои се дефинирани сите облици на однесување на децата и возрасните кои се сметаат за психичко и физичко насилство, со особен акцент на облиците на сексуално вознемирување на учениците (меѓу себе и од страна на возрасните). Програмите и протоколите доследно се реализираат и се применуваат. Во училиштето се санкционира секаков облик на насилство

манифестиран од страна на возрасните и учениците, и се применуваат механизми за постапување и справување со појавата на различните облици на насилство. Документот е достапен за сите (наставниците, учениците и родителите)“.

Извори на докази според кои државните просветни инспектори ја вршат евалуацијата се добиваат од програмата за работа на тимот за намалување на насилството во училиштето.

Од дескрипторот видливо е дека при интегралната евалуација Државниот просветен инспекторат врши евалуација на имплементацијата на документите донесени на училишно ниво за намалување на насилството во училиштето и за тоа има квалитативна информација во конечниот извештај од интегралната евалуација.

Согласно Законот за просветна инспекција, конечниот извештај од интегралната евалуација на училиштето се доставува до градоначалникот на општината и до училиштето. Тоа е добра основа за градење на подобрени општински училишни политики за превенција од насилство во училиштето.

5. Систем на заштита на децата од насилство во здравствениот систем

Насилството врз децата претставува сериозен јавно-здравствен проблем којшто има големо влијание врз здравјето и благосостојбата на децата.

Светската здравствена организација (СЗО) го дефинира насилството како намерна употреба на физичка сила или моќ, во форма на закана или вистинска, насочена кон себеси, кон друго лице или пак кон група или заедница која резултира или најверојатно ќе резултира со повреда, смрт, психолошка траума, нарушување во развојот или со лишување. Така, изразот „употреба на физичка сила или моќ“ треба да се сфати во смисла на тоа дека опфаќа и занемарување и сите видови физичка, сексуална и психичка злоупотреба, како и самоубиство и други дела против себеси.

Светската здравствена организација злоупотребата, насилството и занемарувањето на децата го дефинира како „било каква форма на физичко и/или емоционално злоупотребување, сексуална злоупотреба, занемарување или занемарувачки третман или комерцијална или друг вид експлоатација, што потенцијално или реално предизвикува закана или штети па здравјето на детето, опстанокот, развојот или дигнитетот, во контекст на меѓусебен однос на одговорност, доверба или моќ“.

Физичка злоупотреба се однесува на физичка или телесна повреда, или можност за тоа, нанесена на децата од страна на нивните негуватели.

Сексуална злоупотреба се дефинира како акт при кој детето се користи за сексуално задоволување на возрасниот (негователот).

Емоционална злоупотреба се однесува на потфрлување на негувателот да обезбеди поддржувачка средина и вклучува дејства какви што се рестрикција на движење, омаловажување, исмејување, заканување или застрашување, дискриминација и други форми на не-физичко потфрлување.

Запоставување или запоставувачко однесување се однесува на потфрлување на негувателот да обезбеди поддржувачка средина за детето, иако родителите се во состојба да го обезбедат тоа, и се однесува на здравјето, образованието, емоционалниот развој, исхраната, живеалиштето и на безбедните услови на живеење.

5.1. Законска рамка, политики и интервенции базирани на информации

Извештајот за насилство и здравје во Македонија и водич за превенција, обезбеди информации за политики и интервенции и за одговорот на Владата на Република Македонија кон обврските дефинирани во Резолуцијата бр. 56.24 на Светското здравствено собрание (WHA) од 2003 година, а во врска со спроведувањето на препораките од Светскиот извештај за насилство и здравје и Препораката на Европскиот совет од 31 мај 2007 година. Одговорот на Владата на Македонија беше во согласност со Резолуцијата WHA67.15 од мај 2014 година за зајакнување на улогата на здравствениот систем во справувањето со насилството, особено против жените и девојките и против децата, со Глобалниот план за акција за зајакнување на улогата на здравствениот систем во справувањето со меѓучовечкото насилство, особено против жените и девојките и против децата и со Целите за одржлив развој (ЦОР) на Обединетите нации и соодветните посакувани резултати согласно Агендата 2030.

Контролата и превенцијата на насилството е поставена како приоритетен јавноздравствен проблем за Владата на Република Македонија во повеќе стратешки документи како што се, Стратегијата за здравје 2020, односно во Националната стратегија за контрола и превенција на незаразните болести (стратешка приоритетна област бр. 4 – контрола и превенција на повреди и насилство вклучувајќи и семејно насилство). Националната стратегија за заштита од семејно насилство 2008-2011 и 2012-2015 и повеќе други, подолу опишани стратешки документи, се изготвени со цел справување со проблемот на насилството во Македонија следејќи ги препораките на СЗО за постигнување на таргетите во рамките на Целите за одржлив развој, кои се посредно или непосредно поврзани со насилството.

Превенцијата на насилството е утврдена како приоритет во соработката на Министерството за здравство со Светската здравствена организација уште од 2004 година во Двогодишните договори за соработка, вклучително и во тековниот договор за периодот 2016-2017 година. Канцеларијата на СЗО во Скопје го спроведува овој договор во тесна соработка со Министерството за здравство и други национални институции и меѓународни партнери.

Со одлука на Владата на РМ, во 2009 година е формирано владино национално координативно тело за превенција на семејното насилство, во кое членуваат претставници на министерствата за здравство, труд и социјална политика, внатрешни работи, образование и правда, како и од Институтот за јавно здравје, невладини организации, СЗО и други заинтересирани страни одговорни за спроведувањето на Националната стратегија за превенција на семејното насилство.

Изготвени се национални политики за превенција на семејното насилство и годишни акциони планови: имплементирана е Национална стратегија за заштита од семејно насилство за периодот 2008-2011 година при што координацијата е вршена од националното координативно тело, имплементирана е и втората Национална стратегија за заштита од семејно насилство за периодот 2012-2015 година. Во 2010 година изготвен е и Заеднички протокол за постапување во случаи на семејно насилство во соработка со министерствата за здравство, труд и социјална политика, внатрешни работи, образование и правда, невладини организации, УНДП, УНФПА, СЗО, УНИФЕМ и други агенции на Обединетите нации.

Заедничката програма на Обединетите нации Зајакнување на националните капацитети за превенција на семејното насилство започна во декември 2008 и заврши во август 2012 година, обезбедувајќи му техничка и финансиска помош на националното координативно тело во спроведувањето на Националната стратегија за заштита од семејно насилство. Агенциите на Обединетите нации: УНДП, УНФПА, СЗО, УНИЦЕФ и УНИФЕМ работеа заедно со националните партнери: министерствата за труд и социјална политика, внатрешни работи, правда, здравство и образование и наука.

Новиот Закон за превенција и заштита од семејно насилство е донесен во 2014 година, додека во 2015 година се изготвени потребните правилници за проведување на овој закон за релевантните сектори: здравство, социјална заштита и внатрешни работи. Во 2015 година е изготвен Протокол за меѓусебната соработка на надлежните институции и здруженија за заштита од семејното насилство.

5.2. Практики за превенција на насилство врз децата

Во Македонија проблемот со насилството врз децата мина низ важни пресвртници, како што е подобрување на политиката и законската рамка, вклучувајќи ги и подзаконските акти. Сепак, постои простор за подобрување, и тоа во делот на спроведување на политиките и законската рамка, вклучувајќи го и спроведувањето на превентивните програми засновани на докази.

Податоците од оценката на Глобалниот извештај за состојбата со превенција на насилството за 2014 година покажуваат дека некои програми кај нас за превенција на насилство врз децата се спроведуваат, додека пак другите потребно е да се унапредат. Предучилишните и училишни програми кај нас се спроведуваат во поголем обем. Програмите за домашни посети за поливалентните патронажни служби, со кои се покрива целото семејството, преку посетите на патронажните сестри дома и во соработка со здравствените и други установи на нивната територија.

Другите програми, како што се: програми за родителство, обука за препознавање /одбегнување на ситуации на злоупотреба, програми за развој на животните вештини и општествен развој, менторство, анти-булинг програми во училиштата, се спроведуваат во помала мера. Потребно е да се направи проценка на програмите со цел да се планираат идните програми засновани на докази кои би се спроведувале.

Република Македонија спроведува интервенции засновани на докази кои се во согласност со клучните препораки на СЗО на национално ниво со цел постигнување на таргетите во рамките на ЦОР што се однесуваат на насилството, а особено насилството врз децата, зајакнување на собирањето податоци со цел одредување на вистинската големина на проблемот, изготвување на сеопфатни национални акциони планови засновани на собраните податоци, интегрирање на превенцијата на насилството во други здравствени платформи, зајакнување на механизмите за лидерство и координација, програми за превенција кои се сеопфатни, интегрирани и засновани на факти и докази, услуги за жртвите кои се сеопфатни и засновани на факти и докази, зајакнување на поддршката за студии за оценка на постигнатите резултати, спроведување на постоечките закони и преиспитување на нивниот квалитет, примена на постојните и донесување нови политики и закони за разните видови насилство, градење на капацитетите за превенција на насилството.

Пристапите „здравје во сите политики“, „цела влада“ и „цело општество“ се применети и придонесоа за успехот на политиките за превенција на насилството врз децата во Република Македонија во согласност со Европската политика за здравје и добросостојба „Здравје 2020“ и Целите за одржлив развој.

Превенцијата и заштитата на децата од насилство, злоупотреба и занемарување е предвидена со Националниот акционен план за превенција и борба против злоупотребата и занемарувањето на децата 2013-2015.

Исто така, со Националната стратегија за превенција и заштита од семејно насилство 2012-2015, се предвидуваат мерки за превенција и заштита на злоупотреба и занемарување на децата. Акциониот план за превенција и заштита од сексуалната злоупотреба на децата и педофилија 2009-2012 се фокусира врз превенцијата и заштитата на децата од сексуална злоупотреба. Преку Националната стратегија за намалување на сиромаштија и социјалната исклученост 2010-2020 се засегнуваат правата на децата, вклучувајќи ги и социјалната заштита, социјалната вклученост, здравството, образованието, и вработувањето.

Изготвени се протоколи за случаи на злоупотреба и занемарување на деца, сексуална злоупотреба и педофилија. Во 2010 година е изготвен мултидисциплинарен протокол за постапување (идентификација и упатување) со децата на улица во Република Македонија. Направени се измени и дополнувања на Законот за заштита на децата со кој се уредува системот, организацијата и начинот на обезбедување заштита за децата.³⁹ Законот за семејство предвидува превентивна и репресивна заштита на правата и интересите на децата преку Центрите за социјална работа.

Со Законот за заштита на децата се уредува системот, организацијата и начинот на обезбедување заштита на децата. Законот за семејството дава можност за превентивна и репресивна заштита на правата и интересите на децата преку правото и обврската на Центрите за социјална работа кои го следат исполнувањето на родителските права. Со Законот за основното образование и Законот за средното образование се забранува дискриминацијата врз основа на пол, раса и боја на кожа, како и врз основа на национална, социјална, политичка или верска припадност, материјална или класна положба.

Со Законот за здравствена заштита се овозможуваат превентивни, дијагностички, терапевтски и рехабилитациони процедури. Согласно овој закон, здравствената заштита е загарантирано право на детето жртва на злоупотреба. Членовите 5, 6 и 10, пак, од Законот за здравствено осигурување налагаат задолжително здравствено осигурување за децата на возраст под 18 години, кои имаат право на сите здравствени услуги од здравствените установи, и секој облик на насилство да добијат задолжителна здравствена заштита.

5.3. Обука и градење капацитети за превенција на насилството

Програмата на СЗО за модуларна обука за превенција и контрола на насилството, “Обука, Едукација, Унапредување на Соработката во областите здравје, насилство и превенција на повреди” (на англиски: TEACH VIP), е применета заради задоволување на потребите за градење капацитети во областа на превенција и контрола на насилството во Република Македонија, како една од алатките на СЗО за поддршка на имплементацијата на национално ниво на Резолуцијата EUR/RC55/R9 за превенција на повреди во Европа. Овие обуки се реализирани во рамките на активностите на здравствениот сектор за спроведување на „Националната стратегија за превенција на семејното насилство“ и на НПAA; финансиски поддржани од Заедничката програма на ОН и СЗО и организирани во соработка со Министерството за здравство и Институтот за јавно здравје на Република Македонија (ИЈЗ) Обуки во вид на едnodневни „TEACH VIP“ работилници се организирани во повеќе градови во Македонија од здруженијата на лекари по општа медицина, специјалисти по ургентна медицина, педијатри, гинеколози, психијатри и медицински сестри, во соработка со Канцеларијата на СЗО во Скопје и Одделението за контрола и превенција на повреди и насилство при Институтот за јавно здравје, и истите се акредитирани од Лекарската комора. Во периодот 2010-2012 година, 2390 здравствени професионалци ги завршиле овие обуки. Обуките се финансиски поддржани од СЗО во рамките на погореспомнатата Заедничка програма на Обединетите нации, со едукатори универзитетски професори од Медицинскиот факултет во Скопје и претставници на СЗО.

Шеесет универзитетски професори се обучени за „TEACH VIP“ програмата низ 3 тридневни работилници за *обука на обучувачи* од факултетите за медицина, психологија, социјална работа, родови студии, педагогија, право и од Полициската академија, во периодот 2009-2010 година. Овие работилници, специјално се дизајнирани од СЗО за обучувачи за превенција на насилство и организирани од Канцеларијата на СЗО во Скопје/Копенхаген/Женева во соработка со Министерството за здравство, Институтот за јавно здравје и Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“, со цел натамошно зајакнување на националниот капацитет за превенција на насилство и нивно користење во курикулумот на идните едукативни интервенции. 105 професионалци се обучени со тридневни воведни работилници за психосоцијален третман на сторителите, додека 14 професионалци завршиле четиримесечна програма за обука реализирана од Центарот „МОДУС“ од Загреб во 2011 година. 220 лекари се обучени со

еднодневни работилници за евиденција на насилство и соодветен веб регистар одржани во Скопје во 2012 година од Одделението за контрола и превенција на повреди и насилство при Институтот за јавно здравје.

Во 2010 година се изготвени упатства за механизмите за упатување за професионалци од полиција, здравство, социјална заштита, образование и правда, а дводневни работилници за градење на капацитетите за спроведување на Заедничкиот протокол за превенција на семејното насилство се организирани во 8 општини во периодот 2011-2012 година, со поддршка од Заедничката програма на Обединетите Нации. Обучени се 200 професионалци од различни сектори: здравствени работници, социјални работници, полициски службеници, наставници, вработени во општинските администрации и други за имплементација на Првиот заеднички протокол за третман на жртви на семејно насилство;

Во 2015 година организирани се три еднодневни работилници за градење капацитети за Протоколот за меѓусекторска соработка за превенција на семејното насилство“, и се обучени 90 лекари, медицински сестри, социјални работници и други профили на кадри.

Содржини за контрола и превенција на насилството и повредите и промоција на безбедноста се вклучени во наставата за додипломските и постдипломските студенти на Медицинскиот факултет во Скопје.

Во 2003 и 2005 година се номинирани национални соработници за контрола и превенција на насилство и повреди. Во рамките на Институтот за јавно здравје на Република Македонија, во 2004 година е формирано Одделение за контрола и превенција на повреди и насилство како водечка организациска единица за превенција на насилство во здравствениот сектор. Одделението за контрола и превенција на повреди и насилство има реализирано голем број истражувачки проекти во соработка со СЗО, УНФПА, УНИЦЕФ, ФИОМ, Светската банка и други меѓународни организации кои обезбедуваат техничка и финансиска помош, но и со национални владини и граѓански организации

Во Клиниката за психијатрија во Скопје е формиран Центар за советување на сторители на насилство во 2012 година (Службен весник на РМ бр. 69/2012) и првата група на сторители со судска одлука го помина првиот циклус на третман.

Во 2009 година, донесен е нов Закон за евиденции во областа на здравството, според кој насилството задолжително се пријавува во посебен регистар за насилство.

Посветеноста на државата за примена на е-здравство и расположивоста на современа информатичка технологија се потврдени во 2011 година кога Министерството за здравство го започна проектот „Мој термин“, кој во прво време служеше како систем за закажување термин за специјалистичко-консултативни и акутни болнички услуги со цел намалување на времето на чекање за одредени медицински процедури. Подоцна овој проект е проширен со електронските здравствени евиденции на сите пациенти кои отишле на лекар и ги опфати и националните регистри на болести, препишување на лекови итн. Предвидено е системот да се прошири и со собирање податоци за факторите на ризик за незаразните болести вклучувајќи го и насилството, а особено за аспектите кои се однесуваат на средината и на однесувањето .

5.4. Постапување на здравствените работници

Сите здравствени работници во сите здравствени установи треба задолжително да постапуваат согласно донесените и претходно опишани протоколи кај сите случаи на семејно насилство, а особено во случај на насилство врз децата.

Здравствените установи и здравствените работници согласно легислативата и стратешките документи имаат мандат да обезбедат систем на мерки со кои ќе одговорат на семејното насилство на сите нивоа на превенција, Примарна превенција – пред да се случи семејно насилство, Секундарна превенција на насилство и семејно насилство – откако се случило насилство и Терциерна превенција на насилство и семејно насилство.

Сите здравствени работници се должни да пружаат здравствена заштита базирана на докази, заснована на принципите на еднаквост, универзалност, достапност, ефикасност, квалитет и континуираност, за сите корисници на здравствени услуги, вклучително и во случај на семејно насилство.

Здравствените работници треба да го превенираат и спречат насилството, но и соодветно да одговорат на последиците од насилство.

Здравствените работници треба да ги препознаат знаците на потенцијални конфликти, насилно однесување и постоечки ситуации на насилство, обрнат внимание на овие знаци и да се преземат соодветни здравствени мерки, како и да ги лицата упатат до соодветните служби за преземање на други мерки, го подобрат примарниот одговор на жртвите на насилство, служба за итна медицинска помош и ПЗЗ, го подобрат третманот и рехабилитацијата на жртвите на насилство, ги упатат жртвите на насилство до соодветните институции за понатамошно следење и поддршка и ја превенираат секундарната виктимизација на жртвите на насилство.

Здравствените работници се должни да ги почитуваат сите принципи на медицинска етика и деонтологија во својата професија, при што се должни да ги почитуваат правата на пациентите - жртви на семејно насилство: почитување на достоинството на пациентот/жртвата, почитување на доверливоста на информацијата, унапредување на здравјето и безбедноста на жртвата, како и другите права пропишани со Законот за заштита на правата на пациентите.

Здравствениот работник треба да изврши ефективна проценка со интервју на лицето, жртва на семејно насилство. или суспектно за жртва, во принцип само со лицето/жртва без присуство на деца, пријатели или роднини, со креирање атмосфера на доверливост, покажување внимание и чувствителност за ситуацијата, разбирање, прифаќање, нормализирање на ситуацијата со покажување дека е во ред да се говори за насилството, разговарање за децата. Интервјуто се врши со пишан прашалник или при рутинска анамнеза, а податоците се од доверлив карактер, се внесуваат во медицинската документација и мора да бидат соодветно заштитени и чувани, во согласност со прописите за евиденции во здравството, заштита

на правата на пациентите и заштита на лични податоци. (детално прикажано подолу)

Здравствениот работник врши проценка на безбедноста на жртвата со проценка на ситуацијата која опфаќа покрај медицинска проценка, проценка на безбедноста и проценка од потреба од помош, од други релевантни служби и тоа проценка на, Индикација за прием во болница или соодветна здравствена установа поради физичка повреда, психолошка траума, страв, вознемиреност;(координација со Центар за социјална работа (ЦСР), полиција), Нужност од сместување во посебно прибежиште за жртви на семејно насилство (координација со НАЦИОНАЛНА СОС ЛИНИЈА. Шелтер центар, друго прибежиште, со ЦСР), Можност за сместување кај роднини или пријатели, доколку не постои прибежиште (надлежност на ЦСР).

Здравствените работници во случај на сторено насилство/повреда се должни да ја констатираат здравствената состојба, видот на повредата, природата на насилството, околностите под кои тоа се случило, со што е или на кој начин е направена повредата и сите други релевантни податоци за стореното насилство/повреда што се неопходни во случај на водење на судски постапки за сторени кривични дела поврзани со телесни и друг вид на повреди.

Согласно постоечкото законодавство за евиденции во здравството,, за секоја преземена мерка поврзана со прегледот, лекувањето и натамошниот третман здравствените работници треба да водат евиденција во постојната основна медицинска документација. При тоа, здравствениот работник ја внесува шифрата за природата на повредата и шифрата за надворешна причина за повреда и насилство согласно Меѓународната класификација на болестите и здравствено сродните проблеми – десетта ревизија (МКБ 10). Медицинска документација и евиденции во здравството се води во сите здравствени установи: од матичен лекар (ПЗЗ), служба за итна медицинска помош (ИМП) и ургентна медицина, болнички одделенија и интензивна нега итн.

Со Законот за евиденции во здравството е предвидено да се води индивидуална евиденција за насилство, со што здравствениот работник треба да пополни пријава за насилство. Предлог-Образецот за документирање на насилство е даден во Анекс. Пријавата-Образец за насилство се пополнува во три копии и ја следи жртвата во понатамошниот третман, каде што се дополнуваат податоци од соодветните служби: полиција и Центар за социјална работа, со цел да се спречи секундарната виктимизација на жртвите на насилство. Една копија од пријавата се доставува преку подрачниот центар за јавно здравје до Институтот за јавно здравје, каде се води регистар за насилство. Пополнетите индивидуални евиденции за насилство здравствената установа ги доставува до Центарот за јавно здравје (на чија територија се наоѓа здравствената установа) секој 5-ти во месецот за претходниот месец. Центарот за јавно здравје пополнетите индивидуални евиденции за насилство секој 10-ти во месецот за претходниот месец.ги доставува до Институтот за јавно здравје, каде се води регистар за насилство.

Здравствениот работник документацијата со која што располага во однос на состојбата во која што се наоѓа жртвата на семејното насилство, во согласност со жртвата, ја проследува до релевантните институции кои

што се вклучени во интегрираниот и координираниот систем на интервенции за помош на жртви на семејно насилство, согласно важечките законски прописи, а тие се должни добиените податоци да ги третираат како доверливи, во согласност со Законот за заштита на пациентите и Законот за заштита на личните податоци.

Здравствените работници се должни да го почитуваат правото на избор на жртвата во сите случаи, освен во случаите во кои здравствениот работник ќе оцени дека животот на жртвата се доведува во опасност поради ризик од можно насилство и/или сторено насилство или во случаи на опасност за траен тежок инвалидитет. Во овој случај здравствениот работник ја информира жртвата и истовремено внесува во медицинската документација дека жртвата е информирана и дека без нејзина согласност ја информирал полицијата и Центарот за социјална работа

Обезбедување евиденција за кривични случаи - на барање на истражните органи, здравствените работници ги обезбедуваат расположливите податоци за здравствената состојба/повреда на жртвите со кои што располагаат. На барање на судските органи здравствените работници/вештите лица обезбедуваат, во рамките на судските постапки, проценка на насилството/повредата, начинот на настанување, условите во кои што настанала повредата итн.

6. Состојба со креирање на индикатори за собирање на податоци во судскиот систем

Развивањето на систем на индикатори за состојбата со децата жртви на насилство во судскиот систем имаат за цел да ја унапредат праксата и заштитата на децата, и понатаму да ги унапредуваат и заштитуваат правата на децата со почитувањето на Меѓународните норми и стандарди.

Во рамките на концептот „правда за деца,, се развиени процедури за постапките кои инволвираат дете-жртва од насилство или од кривично дело, преку иницијативата на канцеларијата на УНИЦЕФ, и препораките од меѓународни и домашни иницијативи, а посебно од:

- Упатствата на Економскиот и социјалниот совет за прашањата на правда кои вклучуваат деца - жртви и сведоци на кривични дела, усвоени во 2005,
- Белешка кон Упатствата за права за деца, издадена од генералниот секретар на ОН во 2008,
- Модел на Закон за правда за предмети кои вклучуваат деца - жртви и сведоци на кривични дела (2009),
- Упатства на Комитетот на министри при Советот на Европа за правда по мерка на децата, усвоени на 17 ноември 2010.

Една од приоритетните цели на законодавство во Република Македонија, е остварување на заштита на децата од криминал, насилство и било кој облик на загрозување на нивните слободи и права и нивниот правилен развој. За остварувањето на ваквата цел, неопходно е и детално уредување на проблематиката за собирање на релевантни податоци во случаите кога детето ќе се јави како жртва на насилство или кривично дело.

Децата кои се жртви на насилство се особено ранливи и имаат потреба од посебна заштита, помош и поддршка соодветна за нивната

возраст, ниво на зрелост и единствени потреби. Сериозните физички, психолошки и емоционални последици од насилството или кривичното дело, и виктимизацијата за децата - жртви, особено во случаите кои вклучуваат сексуална експлоатација, како и фактот дека учеството на децата - жртви во кривично – правниот процес е неопходно за ефикасно судско гонење, особено онаму каде што детето - жртва можеби е единствениот сведок, се препознатлива потреба за создавањето на пишани индикатори за следење на состојбата за постапките во случаи кои вклучуваат деца - жртви од насилство или од кривични дела.

Индикаторите за следење на состојбата се алатка која е дизајнирана за да се зајакнат капацитетите на оние кои се вклучени во работа со деца-жртви во процесот на „правда за децата,“. Овие индикатори имаат за цел да постават стандарди на пракса со што значително ќе се подобри квалитетот на правдата. Тие се првенствено наменети за професионалците од системот на правда за децата, но треба да се преземат како репер за секоја организација која е вклучена во работа со деца-жртви.

Податоците добиени од развиените индикатори, имаат за цел да се подобри компетентноста на професионалците кои постапуваат во системот „правда за децата,“ - судиите, кои се вклучени во законските интервенции, а со цел да се зголеми чувствителноста на овие професионалци да децата-жртви и нивните посебни потреби во кривичната постапка.

Развивањето на системот на индикатори во судскиот систем е детерминиран поради тоа што, денес голем број на деца, страдаат поради криминал и злоупотреба на моќ, и дека правата на тие деца не се соодветно препознаени, дека тие може да бидат изложени на дополнителни тешкотии кога помагаат во правниот процес, дотолку повеќе што децата се ранливи и имаат потреба од посебна заштита која одговара на нивната возраст, ниво на зрелост и индивидуални посебни потреби, а со тоа и да се спречи виктимизацијата на децата, да се утврди дали, процедурите, процесите и ресурсите се имплементираат, функционираат, дали се препознатливи, кои се неговите недостатоци, потреби. На овој начин, се детектираат а потоа и дефинираат ефикасни процедури во постапувањето на институциите, кои водат кон унапредување и заштита на правата на децата жртви, а притоа почитувајќи ги меѓународните норми и стандарди.

Неспорно е дека, учеството на деца-жртви од насилство или од кривични дела во постапките на правосудство е од суштинска важност за ефикасно процесуирање на обвиненијата за кривичните дела, вклучувајќи ги и случаите на сексуална експлоатација на децата, трговија со деца и други облици на транснационален организиран криминал каде децата се често единствени сведоци. Факт е дека на децата - жртви од насилство или од кривични дела им е потребна посебна заштита, асистенција и поддршка која одговара на нивната возраст, зрелост и индивидуалните посебни потреби, за да би се спречила дополнителна виктимизација како резултат на учеството во процесот на кривичното правосудство.

Поради тоа, императивна е обврската за собирање на податоциза состојбата во постапките што се водат за кривични дела во кои децата се жртви од насилство или кривични дела.

Меѓународните стандарди пропишуваат одредени минимални гаранции кои мора да ги има во секое национално законодавство, за да биде гарантирана заштитата на деца-жртви од насилство или од кривични дела.

Во таа насока клучни се прашањата за функционалноста на правосудниот систем во делот на прашањата кои се однесуваат на, сите контакти со детето жртва да се спроведат во соодветна околина на начин којшто ги задоволува специјалните потреби на детето и тоа на јазик што детето го користи и разбира за да се подобри можноста за учество на детето. (ОН Насоки во правдата за прашања поврзани со децата жртви и сведоци на кривични дела; ОН Комитет за правата на детето, Општ коментар бр.12), деца жртви и сведоци, нивните родители или старатели, од нивниот прв контакт со правниот систем, треба да бидат навремено и соодветно информирани за нивните права (ОН, Насоки во правдата за прашања поврзани со децата жртви и сведоци на кривични дела; Насоки на Советот на Европа за правда по мерка на детето), потреба да се постават мерки за да се ограничи непотребниот контакт помеѓу детето и правниот систем, како што е ограничување на бројот на испитувања со дете и користење на видео запис за сведоштвото. (ОН, Насоки во правдата за работи поврзани со децата жртви и сведоци на кривични дела; Насоки на Советот на Европа за правда по мерка на детето), децата жртви да имаат право на правен лек, како што е утврдено во националното законодавство, за целосна реинтеграција и опоравување. (ОН, Насоки во правдата за прашања поврзани со децата жртви и сведоци на кривични дела; ОН, Декларација за основите начела на правдата за жртвите на кривично дело и злоупотреба на моќта), децата жртви треба да имаат пристап до услуги за помош и поддршка, како што се финансиски, правни, советодавни, здравствени, социјални и образовни услуги, услуги за физичко и физиолошко опоравување и сите останати услуги потреби за реинтеграција на децата преку владини, доброволни или други организации (ОН Насоки во правдата за прашања поврзани со децата жртви и сведоци на кривични дела; ОН, Декларација за основите начела на правдата за жртвите на кривично дело и злоупотреба на моќта) и треба да се поттикне формирањето, зајакнувањето и проширувањето на националните фондови за компензација за жртвите. (ОН, Декларација за основните начела за правда за жртвите на кривични дела и злоупотреба на моќта).

6.1. Законска рамка

Жртва означува секое физичко лице кое што претрпело некакво зло, вклучувајќи и психичко и ментално нарушување, емоционално страдање или парична загуба, предизвикани со сторување или несторување (пропуштање) кое го крши кривичниот закон на државата членка. Терминот жртва исто така ги вклучува, каде што е соодветно, и потесните членови на семејството на жртвата кои се во зависност од директната жртва.

Поимот „жртва“ во националното кривично законодавство е дефиниран повеќекратно и тоа на следниве начини:

Согласно Законот за правда за децата, дете-жртва е секое дете на возраст до 18 години кое претрпело штета, вклучувајќи физичка или

ментална повреда, емотивно страдање, материјална загуба или друга повреда или загрозување на правата и интересите како последица на сторено дејствие со закон предвидено како кривично дело.

Согласно Кривичниот закон на РМ, под жртва на кривично дело се подразбира секое лице кое претрпело штета, вклучувајќи физичка или ментална повреда, емотивно страдање, материјална загуба или друга повреда или загрозување на неговите основни слободи и права како последица на сторено кривично дело. Под дете како жртва на кривично дело се подразбира малолетно лице до 18 години.

Исто така, и Законот за кривична постапка, дава дефиниција за жртва, па така, жртва на кривично дело е секое лице кое претрпело штета, вклучувајќи физичка или ментална повреда, емотивно страдање, материјална загуба или друга повреда или загрозување на неговите права и интереси како последица на сторено кривично дело.

Согласно чл.53 од ЗКП, жртвата на кривично дело ги има следниве права: 1) да учествува во кривичната постапка како оштетен со приклучување кон кривичниот прогон или за остварување на имотноправното барање за штета; 2) на посебна грижа и внимание од страна на органите и субјектите кои учествуваат во кривичната постапка и 3) на делотворна психолошка и друга стручна помош и поддршка од страна на органи, установи и организации за помош на жртви за кривични дела.

Полицијата, јавниот обвинител и судот постапуваат со посебна грижа спрема жртвите на кривични дела, давајќи им поуки од ставот (1) на овој член и членовите 54 и 55 од овој закон и се грижат за нивните интереси при донесувањето на одлуки за кривично гонење против обвинетиот, односно при преземањето на дејствија во кривичната постапка во која жртвата мора лично да присуствува, за што се составува службена белешка или записник.

Во согласност со посебните прописи, жртвата на кривично дело за кое е пропишана казна затвор од најмалку четири години има право на:

1) советник на товар на буџетските средства пред давањето на исказ, односно изјава или поднесување на имотноправно барање, ако има тешки психофизички оштетувања или потешки последици од кривичното дело и

2) надоместок на материјална и нематеријална штета од државен фонд под услови и на начин пропишан со посебен закон, доколку надоместокот на штета не може да се обезбеди од осудениот.

Согласно чл.54 од ЗКП, жртвите имаат право на посебни мерки на процесна заштита при давањето исказ и испитувањето во сите фази на постапката, ако, 1) во времето на давањето на исказот се на возраст под 18 години, 2) со давањето исказ или одговор на определено прашање би се изложиле себе си или блиско лице на сериозна опасност по животот, здравјето или физичкиот интегритет (загрозени жртви) и 3) заради возраста, природата и последиците на кривичното дело, физичкиот или психичкиот инвалидитет или друга од значење здравствена состојба, општественото и културното минато, семејните околности, религиозните уверувања и етничката припадност на жртвата, однесувањето на обвинетиот, членовите на семејството или пријателите на обвинетиот кон жртвата би имало штетни последици по нивното психичко или физичко здравје или негативно ќе влијае врз квалитетот на дадениот исказ (посебно чувствителни жртви).

Посебните мерки на процесна заштита ги определува судот по предлог на јавниот обвинител или на жртвата или по сопствена оценка кога е потребно да се заштитат загрозените и посебно чувствителните жртви.

При одлучувањето за определување на посебните мерки за процесна заштита од ставот (2) на овој член судот мора да ја земе предвид волјата на жртвата.

Судот мора да определи посебна мерка на процесна заштита во случаите од ставот (1) точка 1 на овој член, и тоа: 1) кога детето жртва има потреба од посебна грижа и заштита или 2) кога детето е жртва на трговија со луѓе, насилство или сексуална злоупотреба.

Во случаите од ставот (4) на овој член судот мора да определи поединечно или заедно со друга посебна мерка на заштита, видео и тонски запис на исказот и испитувањето на детето за да се користи како доказ во постапката. Во исклучителни случаи, заради нови околности на случајот, судот може да нареди повторно испитување на детето жртва најмногу уште еднаш преку користење на технички средства за комуникација.

Спроведувањето на посебните мерки на процесната заштита на децата жртви е уредено со посебен закон.

Согласно чл. 55 од ЗКП, жртвата на кривични дела против половата слобода и половиот морал, човечноста и меѓународното право, покрај правата од членот 53 на овој закон ги има и следниве права: 1) пред испитувањето да разговара со бесплатен советник или со полномошник, доколку во постапката учествува како оштетен, 2) да биде испитувана од лице од ист пол во полицијата и во јавното обвинителството, 3) да не одговори на прашања што се однесуваат на личниот живот на жртвата, а не се поврзани со кривичното дело, 4) да бара испитување со помош на визуелно-тонски средства на начин определен со овој закон и 5) да бара исклучување на јавноста на главната расправа.

Судот, јавното обвинителство и полицијата се должни да ја поучат жртвата за нејзините права од ставот (1) на овој член, најдоцна пред нејзиното прво испитување за што составуваат службена белешка или записник.

Понатаму согласно чл 56 од ЗКП, жртвата која не е известена за своето право во постапката да учествува како оштетена има право да се пријави пред полицијата или јавното обвинителство како оштетена до поднесување на обвинението, а пред судот до завршување на главната расправа.

Пријавата на жртвата како оштетена ќе се отфрли ако е очигледно дека е неоправдана или е дадена со задоцнување.

6.2. Собирање на податоци за деца жртви од насилство во судскиот систем

Процесот на селекција на индикаторите мора да ги има во предвид и можностите за собирање на податоци потребни за нивна пресметка.

Основна алатка за собирање и креирање на податоци во судскиот систем преставува АКМИС-от, Автоатизиран информациски систем за управување со предмети.

АКМИС-от претставува автоматизиран, консолидиран, сеопфатен, флексибилен и повеќекориснички систем за управување со судските предмети.

Управувањето со движењето на предметите во судовите претставува преземање на дејствија од страна на претседателот на судот, судскиот администратор, судиите и судските службеници, од денот на приемот на писмената во судот до денот на архивирање на предметите.

Автоматизираниот компјутерски систем за управување со судски предмети задолжително се користи при управувањето со движењето на предметите во судовите. (Закон за управување со движењето на предметите во судовите Службен весник на РМ, бр. 171 од 30.12.2010 година)

Неговата соодветност за сите главни типови на кривични, граѓански и управни предмети, значи дека истиот, ги опфаќа сите процедурални дејствија при водење на судски на предмети, и тоа, регистрација на предмет со сите потребни податоци, /факти за предметот/, автоматска распределба на предмети, насрочување (календарски распоред, покани), записник од претреси/распарви, подготовка на одлука, верификување на одлука, евиденција на правни лекови, евиденција на одлуки по правните лекови и архивирање.

Понатаму системот содржи алатки за сите потребни технички функции и тоа, стандардизација и централно ажурирање на шифрарници, внос, менување и бришење на податоци, вграден текст процесор за куцање документи, записници, одлуки, превземање на податоци од други надворешни системи (катастар, МВР, завод за статистика, централен регистар) пребарување, листање, сортирање, филтрирање на податоци, со можност за прикажување на екран, печатење и/или преснимување на преносен медиум или друг надворешен систем, автоматско изготвување на најразлични периодични и статистички извештаи, можност за брзо добивање одговори на прашања, креирање на шаблони, автоматско пополнување на стандардизирани обрасци ,покани, уверенија, креирање распореди, календар и резервации на судници и персонал, приказ на дисплеите на дневни распореди по судии, предмети, судници, креирање електронско досие.

Особено важна карактеристика на системот е тоа што истиот е повеќекориснички, и наменет е да го користат различни групи на корисници кои на било кој начин директно учествуваат во процесирањето на еден судски предмет како што се, уписничари и други службеници од писарница, записничари и дактилографи, стручни соработници, судии, судска управа.

Секој учесник во процесирањето на предметот треба да знае (да е обучен) и да ја извршува својата функција, користејќи ја оваа алатка со цел да се креира електронско досие на предметот, што ќе овозможи едноставно користење на податоците во предметите за дефинирани цели, како добивање извештаи, анализи и одговори на прашања без дополнителни ангажмани на кадарот во судот.